

М. О. Хитько[в] (1868–після 1933) – донатор бібліотеки Кам'янець–Подільського державного українського університету

Стаття присвячена одному з перших донаторів бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету у 1918 році.

Ключові слова: Кам'янець-Подільський державний український університет, бібліотека, донатор.

Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка має давню і складну історію, яку нещодавно оприлюднено у вигляді окремої монографії за авторством директора бібліотеки В.С. Прокопчука та вченого секретаря Л.Ф. Філінюк [1]. Загальний нарис може висвітлити основні етапи та напрямки розвитку установи, охарактеризувати діяльність провідних її працівників, але, як правило, багато дотичних сюжетів залишаються поза увагою подібних праць. Даною публікацією хотілось би ліквідувати одну з таких лагун. Прізвище Миколи Олексійовича Хитька (Хитькова – у дореволюційній практиці) часто згадують вітчизняні науковці. Так, для музейників [2] він є одним з дослідників і популяризаторів шкільного музейництва, для істориків науки [3] – популяризатором наукової спадщини професора П.Бучинського, а для бібліотекознавців [4] – донатором бібліотеки Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918).

Микола Олексійович Хитько (Хитьков) народився в грудні 1868 року, за деякими відомостями – 1870 року [5, арк. 38], у с. Літвіновка Київської губернії в українській родині агронома з Катеринославської губернії [6, арк.9]. 1891 року закінчив Коростишівську учительську семінарію, за особистою оцінкою – “посередньо” [6, арк.9]. Але знайомство на вчительських курсах у Херсоні з відомим педагогом М.Ф. Бунаковим (1837-1904) допомогло йому з подальшим фаховим визначенням як педагога. З 18 серпня 1891 року з с.Черняхово Київського повіту почалася його вчительська кар'єра. Багато займався з дітьми позашкільною освітою, любив майструвати, ходити з ними на екскурсії, проводити вечірні читання. Право викладати

ручну працю школярам підтверджувало свідоцтво Санкт-Петербурзького учительського інституту. Потреба в самоосвіті та самовдосконаленні диктували формування бібліотеки, природничих і нумізматичної колекцій. Серед інтелектуальних захоплень особливо його приваблювали науки природничого циклу.

20 січня 1902 року він став завідувачем Крижопільського залізничного училища, що давало йому вже 500 руб. річного утримання та квартиру [7]. Через сімейні обставини 1905 року перейшов на таку ж посаду до Козятинського залізничного училища. Паралельно викладав у місцевій жіночій прогімназії та торгівельній школі. Накопичений педагогічний та адміністративний досвід вже заслуговував на популяризацію, тому з 1911 року почалися виступи з доповідями на з'їздах вчителів та у фаховій пресі. Йому належали, наприклад, публікації “О разведении садов и огородов при железнодорожных училищах и общежитиях”, “Об устройстве при железнодорожных школах площадок для игр и физических занятий”, “Школьные библиотеки”, “Об изыскании средств на развитие школьного просветительского дела”, “О летних курсах для учителей” тощо [5, арк. 38 зв.]. Микола Олексійович брав участь у Всеросійській виставці 1913 року в Києві, де демонстрував виставку – живу мініатюру “Шкільний показовий садочок”, про який 1917 року випустив окрему брошуру. Водночас з метою узагальнення власного досвіду на основі наявної літератури та практики підготував до друку книгу “Школьный музей, его значение и организация” (К., 1913). Це була чи не перша у вітчизняному музейництві така об'ємна (308 с.) монографія зі шкільного музейництва, присвячена теоретичному обґрунтуванню необхідності створення, цілей і напрямків розвитку шкільних музеїв.

Активна професійна позиція сприяла тому, що весною 1917 року його обрали до місцевого “Комітет громадських організацій”, де він опікувався створенням читалень для робітників. Вважав себе аполітичною людиною, налаштованою тільки на українську культурницьку діяльність. Так, улітку на з'їзді вчителів Південно-Західної залізниці в Києві він виступив з доповіддю російською мовою “Украинизация школы с педагогической точки зрения”, в якій підтримував мовні зміни в освітній системі України. Того ж року у Козятині за власний рахунок під псевдонімом “Надежный Мькола” видав тексти цієї доповіді та доповіді про українізацію дитячих садків окремими брошурами.

Пореволюційна демократизація правил вступу до вищої школи давала нарешті широкі можливості для всіх бажаючих отримати вищу освіту. А звістка про відкриття Кам'янець-Подільського

державного українського університету відновила в майже 50-річного чоловіка з чималим досвідом педагогічної діяльності мрію про отримання вищої освіти. Тим більше, що перед очима був приклад його давнього знайомого Івана Григоровича Сливки [1, с. 13-15], який був студентом Київського університету і якого ректор Іван Огієнко, колишній учень Сливки, запросив до Кам'янця-Подільського на посаду бібліотекаря університету. Миколу Олексійовича та Івана Григоровича доля неодноразово зводила: вони разом навчалися в Коростишівській вчительській семінарії, 1905 року Сливка приймав завідування Крижопільським училищем у Хитька. Отож, порада колеги отримала живий відгук у душі Миколи Олексійовича. Натхненний цією ідеєю він 1918 року подав документи для вступу до природничого відділення фізико-математичного факультету університету. Ймовірно, усвідомлення важливості такої події, бажання бути корисним підштовхнули його до важливого кроку: стати одним з перших донаторів університетської бібліотеки, подарувати їй власну книгозбірню – у майже 2,5 тис. томів, а також нумізматичну та мінералогічну колекції. Варто зауважити, що, за студіями сучасних дослідників історії університетської бібліотеки [1; 4], це був найбільший дарунок приватної особи. Основу збірки складала природнича та педагогічна література, що стала в нагоді при формуванні ядра бібліотеки вищого навчального закладу.

Заради заробітку Микола Олексійович влаштувався діловодом при декані факультету проф. П.Бучинському (1852-1927), опікувався університетським ботанічним садом, згодом з 1920 року став лаборантом зоологічного кабінету (замість Ю.О. Русова) [6, арк.20]. Під час навчання в Кам'янці-Подільському, використовуючи адміністративний і лекторський досвід, він брав участь у створенні біологічного інституту в складі університету, виступав з лекціями на природничу тематику, наприклад, “Лікарські рослини – друзі людини”. Закінчував він вже Кам'янецький ІНО 1922 року, тоді ж вступив до аспірантури до проф. П.Бучинського, залишився позаштатним викладачем. Але через складне матеріальне становище, стан здоров'я вчасно підготувати дисертацію не зумів і автоматично вибув з аспірантури [6, арк.20].

У вересні 1925 року Хитько переїхав до Вінниці, куди був запрошений як агробіолог для викладання природничих дисциплін у Вінницькому українському педагогічному технікумі ім. І.Франка [6, арк.171]. Тут через наркомат народної освіти отримав вчене звання доцента з методики викладання. 1926 року вступив до місцевої профспілки науковців РОБОС. В особистій анкеті вказав 25 наукових праць за 1911-1926 роки [5, арк.38 зв.]. Завдяки

авторитету, яким користувався у колег, був делегований на Всеукраїнські педагогічні конференції 1926, 1927 років.

1932 року, після створення Вінницької області, почалася реорганізація освітньої мережі. Педтехнікум перевели до Умані. Хитько залишився без роботи і влаштувався в краєзнавчий музей спочатку агробіологом – науковим співробітником, згодом був призначений завідувачем відділу соціалістичного будівництва [6, арк.194-195]. На літо 1933 року він готував першу музейну пересувну виставку, присвячену успіхам радянського будівництва в сільському господарстві, але 6 лютого 1933 року був заарештований представниками ДПУ як член “Української військової організації”. У матеріалах слідчої справи знаходимо, що до членства в цій організації його нібито залучив 1920 року приват-доцент В.Геринович (1883-1949), під керівництвом якого й діяло кам'янецьке відділення. Після переїзду до Вінниці Хитько нібито брав активну участь у діяльності вінницького відділення, зокрема співпрацював з М.Нарушевичем (1902-1937), представником краєзнавчого музею, М.Доброгаєм, В.Рахинським, викладачами педтехнікуму, М.Стельмахом (1912-1983), тоді студентом інституту соціального виховання [6, арк.196-201]. Доволі швидко слідчий примусив його давати свідчення проти себе про отримання з-за кордону чималих сум для здійснення контрреволюційної діяльності: взимку 1921-1922 років – 15 тис. доларів, 1923 року – 20 тис. доларів [6, арк.188] про підготовку збройного повстання проти радянської влади, для чого збиралася зброя. 27 жовтня 1933 року його було засуджено серед інших 25 осіб на 5 років заслання. 1960 року був реабілітований [8].

Його життя стало яскравим прикладом впливу громадсько-політичних подій на долю людини. Хоча він наголошував на власній аполітичності та прагнув тільки до культурно-освітньої діяльності, але опинився у вирі подій першої третини ХХ ст. Його ім'я вже увійшло в історію педагогіки, бібліотекознавства та музеєзнавства України, тому творча спадщина М.О Хитька заслуговує вивчення, а, може навіть, й актуалізації деяких висновків і рекомендацій.

Література

1. Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: роки становлення й розквіту / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк ; Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І.Огієнка. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2009. – 283 с.
2. Соломонова Т.Р. Шкільні музеї України: основні тенденції та проблеми розвитку / Т.Р. Соломонова // Музейна справа на Житомирщині: історія, досвід, проблеми : матер. наук.-практ.

- конф. – Житомир, 2005. – С. 188-193. – (Велика Волинь ; т. 33); Юхневич М.Ю. Я поведу тебя в музей : учеб. пособие по музейной педагогике / М.Ю. Юхневич ; РАН, Рос. ин-т культурологии. – М., 2001. – 140 с.
3. Вашеняк І.Б. Діяльність П.М. Бучинського в контексті розвитку біологічної науки та освіти : автореф. дис... канд. іст. наук : 07.00.07 / І.Б. Вашеняк ; УААН, Держ. наук. с.-г. б-ка. – К., 2005. – 21 с.; Коляструк О. А. Реалії повсякденного життя інтелігенції України на початку 1920-х років / О.А. Коляструк // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту ім. М.Коцюбинського. – Вінниця, 2007. – Вип. 12. – С. 65-70/
 4. Ляхоцький В.П. Книга творить людину... (сторінки з літопису заснування університетської бібліотеки у Кам'янець-Подільському) / В.П. Ляхоцький // Наук. праці Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Вип. 1. – С. 88-98. – (Бібліотекознавство. Книгознавство); Прокопчук В.С. Бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету: історія й сьогодення / В.С. Прокопчук, Л.Ф. Філінюк // Освіта, наука і культура на Поділлі : зб. наук. пр. – Кам'янець-Подільський, 2008. – Т. 11. – С. 37-60.
 5. Державний архів Вінницької області, ф.р-522, оп. 1, спр. 244, арк. 38.
 6. Там само, ф.р-60695, оп. 4, спр. 10695, арк. 9.
 7. Памятная книжка Киевского учебного округа на 1903 г. Ч. II : Подольская губерния. – К., 1903. – С. 99.
 8. ДАВО, ф.д-6023, оп. 4, спр. 973, арк. 274.

This article is devoted to one of the first library donators of Kamenets Ukrainian State University in 1918.

Keywords: Kamenets Ukrainian State University, library, donator.